

Társadalomtudomány és nemzeti érzés.

Csak nemrég nálunk is szembehelyezték a társadalomtudomány elveit a nemzeti érzéssel. Bár ilyenén valóságos ellenkezést eleve is kizártnak kell tekintenünk a két teljesen különböző osztályhoz tartozó fogalom között, amennyiben

minden tudomány az igazságokat, a törvényeket keresi, tekintet nélkül bármilyen érzésre s így a társadalomtudomány is az igazságokat, a törvényeket keresi a társadalmi élet jelenségeiben, szintén tekintet nélkül bármilyen érzésre, mégis mivel egyesek épp a társadalomtudomány, a SPENCER-féle sociologia nevében támadták a nemzeti érzést, érdemes ezért közelebbről szemügyre venni a kérdést és kimutatni, hogy SPENCER gondolatai egyáltalában nem állanak ellentétben a nemzeti érzéssel, a hazafiassággal, hogy semmit sem találni írásaiban, ami ez ellen szólna, hogy írásaiból senki sem meríthet erősségeket a nemzeti érzés, a hazafiasság ellen, sőt – hogyha nem felületesen olvasunk, ha mélyére hatolunk gondolatainak – meggyőződhetünk, hogy a fejlődés iránti felfogása a nemzeti érzést, mint olyat *jogosnak*, sőt minden tekintetben *szükségesnek*, a természetes fejlődés *hatalmas factorának* tekinti, vagyis minden tekintetben sanctionálja.

Az itt szóba jövő fogalmak tisztázása végett SPENCER rendszerének egyik-másik alapfogalmára is ki kell ez alkalommal röviden térnünk.

SPENCER rendszerének, philosophiájának alapgondolata a *fejlődés*, alapeszmeköre a fejlődésfelfogás, mely szerint egy jelenséget sem tekinthetünk magában, elszigetelten a többitől, hanem megvan minden jelenségnek az előzője s megvan a következője. Egy szóval minden jelenségnek megvan a maga története, mert minden jelenség csak tagja, csak egy láncszeme a hatalmas fejlődésfolyamatnak. Ha most már a lelki fejlődést, a mentális evolútiót tekintjük, ahogy ezt SPENCER tárgyalja, s ha mennél rövidebb alakban akarunk megismerkedni e felfogással, akkor legcélszerűbb körülbelül három főgondolatba foglalni össze SPENCER e felfogása. Minden lelki élet ugyanis csak megfelelő *környezet* hatása alatt fejlődik ki, mert e környezet hatásai, a benyomások s ezeknek kapcsolatai adják a lelki élet anyagát, tehát a lelki élet szorosan függ a környezettől. Ez a híres és különösen TAINE útján annyira ismeretessé vált *környezet-elmélet*. De épp az így kifejlődő lelki élet útján képes a szervezet jobban, épp a mind fejlettebb lelki élet útján mind jobban *alkalmazkodni* a környezet fennálló viszonyaihoz s így azokat a maga javára kihasználni. És a spenceri lelki fejlődés másik alapvető gondolata, az alkalmazkodás eszméje. A mind nagyobb fokú alkalmazkodás a lelki élet mind fejlettebb fokát, a mind nagyobb fokú lelki fejlődést mutatja. Mindezzel azonban még mindig nem magyarázhatnók meg a legegyszerűbb lelki jelenségeket sem, ha nem vennők tekintetbe, hogy a lelki fejlődés nem egy egyénen belül történő folyamat, hanem hogy e fejlődést az egyénben hosszú láncolat előzi meg a fajban. Az egyéni fejlődés csak a faj fejlődés egy lánc-

szeme. Öröklés útján sok hajlandóság, lelki készség adódik át és a nevelés ezt megfelelő módon fejleszti. Mindezt SPENCER az *egyéni tapasztalattal* szemben, mely környezethatását foglalja magában az egyénre, *a faj tapasztalatának* nevezi. Röviden hagyománynak mondhatjuk. A lelki élet jelenségeit tehát megmagyarázzák a környezet hatása, a mind nagyobb fokú alkalmazkodásra való törekvés, mert a nem alkalmazkodott, vagy kevésbé alkalmazkodott fajok szükségképpen kivesztek, és végre az őseinktől ránk szakadt hagyomány, mely a faj évezredes tapasztalatát képviseli. Ez a harmadik alapvető gondolat SPENCER-nél a lelki élet fejlődésére vonatkozólag.

Vegyük szemügyre a spenceri felfogás e három alapvető gondolatát a nemzeti érzés, a hazafiság szempontjából, amit teljes joggal tehetünk, mert a lelki fejlődés ilyen felfogását, ezzel a három főmozzanattal: a környezet hatásával, az alkalmazkodással és a hagyománnyal, amely különben szemmel láthatólag biológiai alapokon épült fel, azt még a társadalmi élet fejlődésénél is alapfelfogásul tekintette *Spencer*. A társadalmi élet is szigorúan a megfelelő környezet hatása alatt fejlődött ki, mind tökéletesebb foka a mind nagyobb fokú alkalmazkodásnak a természeti viszonyokhoz. Ezeknek kihasználásában rejlik s az egyéni rövid tapasztalat mellett itt is óriási szerepet játszik a faj tapasztalata, a hagyomány, vegyük bár példaképpen a Mózesnél formulázott valláshagyományokat vagy manapság a tudomány hagyományait.

Ha a magyar fajt, a magyar nemzetet tekintjük, mint társadalmi, sociologiai fejleményt, első sorban a környezet hatása itt is nyilvánvaló. Ez a nagyszerű földrajzi egység, amelybe saját szerencséjére bejutott annak idején a magyarság, ilyen hatással rendkívül fontos szerepet játszott. Ha ki-ki is csaptak innen, el is kalandoztak, mégis csak ide húzódtak vissza, mégis csak itt maradtak. Első sorban ennek a megfelelő környezetnek, ennek a nagyszerű földrajzi egységnek tulajdonítjuk, hogy a népvándorlás zivataraiiban, melyben Róma ledől, megmarad itt e kis nép a maga önállóságában s szilárd államot, politikai, társadalmi egységet alkot a földrajzi egységnek megfelelően. Már most a nemzeti érzés, a hazaszeretet első sorban alapjában nem más, mint ehhez a természeti környezethez, ehhez a pompás földrajzi egységhez, és a természeti kincsekben amúgy is annyira megáldott földhöz való ragaszkodás, *ennek megszokása s e megszokás hatalma*, amely tehát így *természetes folyománya a környezet hatásának*. Ennélfogva nem hogy ellenkezésben állana a spenceri gondolatokkal a hazaszeretet, hanem szükségképpen függ össze azokkal.

De menjünk egy lépéssel tovább, a másik alapvető spenceri gondolathoz, a mind nagyobb fokú alkalmazkodás gon-

dotáához. A magyar faj több, mint ezer éve él itt e földrajzi egységben s bár idegen fajok erősen háborgatták, mi az ami fentartotta itt? A minden áldozatra képes hazaszeretet, de mi ez, megint csak a környezet hatása, a környezet erős megszokása. Ugyancsak ez az érzés, mint biológiai tényező lesz legjobb serkentője az alkalmazkodásnak. Szeretve ezt a környezetet, önkéntelenül is érzem, hogy csak úgy maradhatok itt, ha alkalmazkodom a létfeltételekhez. S ki merné tagadni, hogy a magyarság nem alkalmazkodott? A népvándorlás e torkában itt az örökös harcokhoz alkalmazkodva kiváló vitéz nép lett, maradt. Az újabb békés állapotok más irányú alkalmazkodást követelnek, mely főleg a természeti kincsek kiaknázásában nyilvánul. De akik erre akarnak buzdítani s ez irányban eredményt akarnak elérni, megint csak a hazaszeretet érzésére appellálva, ez érzésből kiindulva tehetik.

Végre a harmadik spenceri alapvető gondolatot szemügyre véve, tudniillik az ősök tapasztalatát, a hagyományt, nyilvánvaló, hogy ezeknek nagy része, a környezetre vonatkozó összes tapasztalatok, hagyományok adják azt a képzetkört, amely a hazaszeretet röghöz tapadó merő érzéki és érzésbeli eleméhez kapcsolódva adja ezt az egész érzelmet. Épp e hagyományok adják a nemzeti érzést, ezekből, ezeknek cultusából áll az. Nos, ezeket nem ítéli el a spenceri elmélet. Ellenkezőleg, ezek vezetőszerepet játszanak az alkalmazkodásban, a fejlődésben, mint a faj tapasztalata, itt a magyar faj, a magyar nemzet tapasztalata.

A környezet megszokására és a faj tapasztalatára redukálódik így a hazaszeretet, a nemzeti érzés, természetesen erős, Sympathikus, faji érzésekkel kapcsolódva. Mindez éppenséggel nem áll ellentétben a spenceri gondolatokkal, ellenkezőleg azok szoros folyománya, kiegészítő tagja az ott adott lelki, társadalmi fejlődés folyamatának. S az itt így elemezett részeire bontott hazaszeretet, nemzeti érzés sem áll ellentétben a fejlődéssel, a fokozottabb fejlődéssel, a haladással, hanem épp legjobb serkentője annak, föltéve, hogy azokból az ősi, igaz forrásokból, a nemzeti hagyományok cultusából fakad s nem szónoki bombaszt csupán.

Kitűnik tehát ezekből, hogy SPENCER felfogása a lelki fejlődésről, a társadalmi haladásról mit sem tartalmaz, ami a hazaszeretet, a nemzeti érzés ellen szólna, ellenkezőleg épp a lelki fejlődés, a társadalmi kibontakozás *legmagasabb tudományos szentesítését, sociologiai igazolását* foglalja magában a hazaszeretet.

De még tovább mehetünk. Ezt nemcsak SPENCER-nek merőben sociologiai felfogása teszi, hanem biológiai felfogása is, mert ő itt is a sociológiában biológiai alapon áll. S való-

ban a hazaszeretetet, a nemzeti érzést a fajfejlődés szempontjából hatalmas *biológiai jelenségnek* kell tekintenünk. Jól mondja az egyik biológus (BETHE), hogy érzéklet, érzés, képzet, emlékezés, képzetek kapcsolása, mind ennek csak akkor van célja, ha általuk cselekvéseinket módosíthatjuk, ha így mind tökéletesebb alkalmazkodásra juthatunk. Ha nem volna meg ez a hasznuk, nagyon természetesen a kimustrálódás elseperte volna e lelki képességeket. Nos, a hazaszeretetet is elseperte volna, tehetjük hozzá, ha nem volna meg ilyenén fontos szerepe a természetes fejlődés, az alkalmazkodás terén. De ezzel szemben mit látunk? Míg itt nálunk egyes álmódzók a hazaszeretetet, a nemzeti érzés ellen beszélnek, addig a nagy német birodalomban Vilmos császár épp a nagy német egység érzésének, a nemzeti érzésnek, a hazaszeretetnek mind nagyobb fokban való felépítésén, kifejlesztésén munkál. A francziáknál a hazaszeretettelens hangok határozott beteges tünetei e nép ismert dekád entijának, faj romlásának. Oda jutottunk tehát, hogy nemcsak a sociologia igazolja és szentesíti a hazaszeretetet, a nemzeti érzést, hanem még a biológia is. Már merőben biológiai szempontból is *az egészséges fajfejlődés egyik hatalmas factorának kell kijelentenünk a hazaszeretetet, a nemzeti érzést.* A kérdésnek ez oldala oly fontos, hogy külön fejezetben óhajtjuk tárgyalni. Hanyatlása, kihalása a faj romlását mutatja. Lüktető ereje, lelkesedése a faj fejlődés egészséges menetének, a faj energiájának, életrevalóságának kifejezése, mértéke.

Azért csak örülnünk lehet, ha megvan. Szívesen elnézhetjük, ha lelkesedésében néha túlságosan is lobog. Ez nem árt. *A hazaszeretet, a nemzeti érzés eleven megnyilatkozása olyasvalami a nemzetnél, a jajnál, amilyen az egészség, a duzzadó energia érzése az egyesnél.* Egyiknél sem baj, ha túlzásokba csap. Csökkenésében, sorvadásában van a baj. Amint itt nagy vonásokban talán sikerült megvilágítanunk a hazaszeretet, a nemzeti érzés sociologiai szerepét, úgy kell majd a magyar sociológiának, mint magyar tudománynak közelebbi összefüggésbe hozatalát nemzeti hagyományainkkal is szorgalmaznunk. Ez a jövő útja.

Pekár Károly.